

Мукачівський державний університет

Гуманітарний факультет

Кафедра психології

Дипломна робота

ОС «БАКАЛАВР»

на тему:

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД РАННЬОЇ ЮНОСТІ

Виконав: студент 5 курсу,
групи ПП-51 ЗФН, напряму підготовки
6.030103 «Практична психологія»

Турок Г.П.

Керівник: Корольчук М.С

Рецензент: Балецька Л.М.

м. Мукачево – 2020 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ РАННЬОГО ЮНАЦТВА	
1.1 Психологічна характеристика цінностей особистості	7
1.2 Особливості формування ціннісних орієнтацій в ранній юності	20
1.3 Характеристика мотивів навчальної діяльності старшокласників.....	32
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ ЮНАКІВ	
2.1. Організація та методики дослідження	40
2.2. Аналіз результатів дослідження ціннісних орієнтацій та мотивації навчання старшокласників	42
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	65

Актуальність теми. Проблемі ціннісних орієнтацій як важливого психологічного конструкта особистості належить одне з провідних місць у дослідженні людської поведінки та її саморегуляції. Цінності зорієнтовують діяльність індивіда, а також істотно впливають на процес становлення особистості. Вони є багатоаспектним психологічним утворенням, яке системно характеризує культурний розвиток людини.

Особистісні цінності це – найдієвіший психологічний механізм регуляції поведінки особистості, котрий підтверджує усталеність її психічних властивостей.

Система ціннісних орієнтацій повно характеризує зрілу особистість, тому що перебуває у центрі змістового відношення «Я – світ» та визначає її потребо-мотиваційний вектор соціальної поведінки і спричиняє ефективність життєдіяльності. Як елемент структури особистості ціннісні орієнтації відображають внутрішню готовність людини до здійснення обраного акту дії, спрямовані на задоволення потреб та інтересів, а тому вказують на стратегічні моделі її поведінки.

Кожне суспільство має унікальну ціннісно – орієнтаційну структуру, в якій знаходить відображення самобутність даної культури. Оскільки набір цінностей, котрий привласнює індивід у процесі соціалізації, «транслює» саме суспільство, то дослідження системи ціннісних орієнтацій особистості є особливо актуальною проблемою у ситуації кардинальних соціальних змін, коли має місце певна «розмитість» суспільної ціннісної структури, ослаблюється дія соціальних норм, а у прийнятих соціумом ідеалах з'являються суперечності.

Складний механізм співвідношення соціальних цінностей особистості, зовнішніх і внутрішніх чинників поведінки визначають виникнення, напрямок і способи здійснення конкретних форм діяльності. Особливу роль тут відіграють цінності, котрі інтеріоризуються у свідомість особистості через сферу сприйняття об'єктивної реальності зовнішнього світу. Прийнято

вважати, що розмежовуються не окремі життєві моменти, а цілі загальної спрямованості діяльного ставлення людини до світу і самої себе; саме вони упорядковані в ціннісній ієрархії відповідно до їхньої ролі у становленні і розвитку особистості.

Цінність – це будь-який об'єкт (у тому числі ідеальний), що має життєво важливе значення для суб'єкта (індивіда, групи, етносу). В широкому розумінні у ролі цінностей можуть виступати не тільки абстрактні привабливі смисли чи ситуативні вартості, а й конкретні матеріальні блага. Введенню терміна «цінність» людство завдячує І.Канту, який використовував його для позначення загальних нормативів моралі [32].

У більш вузькому значенні прийнято розглядати цінності як духовні ідеї, котрі містяться у поняттях, яким властивий високий ступінь узагальнення. Формуючись у свідомості, саме ці цінності усвідомлюються у процесі освоєння культури. Тут кінцеві уподобання є базовими, або найвищими цінностями, оскільки всі зовнішні уподобання так чи інакше зводяться до внутрішніх, а внутрішні – до остаточних домагань.

Водночас цінності – вагомий аспект мотивації, а ціннісні орієнтації – суб'єктивні концепції цінностей, або атитюдів (соціальних настановлень), котрі посідають одне з провідних положень в ієрархічній структурі регуляції діяльності особистості.

Інтенсивна соціальна реструктуризація припускає нове осмислення вже наявного досвіду з питань формування позитивних ціннісних уподобань і на їх підґрунті фахових орієнтирів особистості, рівно як передбачає проведення інноваційних досліджень даного процесу.

В зв'язку з цим основу пропонованого дослідження становлять фундаментальні положення гуманітарних і суспільних наук, щонайменше такі методологічні принципи: а) детермінізму – причинного зумовлення і закономірної взаємозалежності психологічних явищ, які визначають спрямованість особистості у майбутній професійній діяльності (В. Вундт, Г. Гельмгольц, Ф. Дондерс, І.М. Сеченов); б) розвитку психіки – вищих

психічних функцій, когнітивної, мотиваційної та аксіопсихологічної сфер людини (Л.С. Виготський, Г.С. Костюк, С. Стернберг, У. Найссер, Дж. Рунер, Ф. Хайдер, Дж. Келлі, Г.О. Балл, З.С. Карпенко); в) єдності свідомості і діяльності (І. Кант, С.Л. Рубінштейн, О.М. Леонтьєв, М.Я. Басов, А.В. Петровський); г) єдності зовнішніх впливів, соціального довкілля і внутрішніх особливостей особистості (В. Джемс, А. Бандура) [1; 21; 25; 37].

Власне, потребою вивчення ціннісних орієнтацій шкільної молоді в нових соціально – історичних умовах обумовлені актуальність і спрямованість нашого дослідження. Вивчати, прогнозувати, корегувати – саме такою має бути відповідь сучасного суспільства на виклик новітніх тенденцій, які розгортаються в молодіжному середовищі трансформаційного суспільства і які будуть визначати його вигляд уже в найближчому майбутньому.

Об'єктом дослідження є ціннісні орієнтації особистості.

Предмет дослідження – ціннісні орієнтації особистості в період ранньої юності (на прикладі старшокласників), їх зв'язок з мотивацією навчання.

Мета дослідження – вивчення ціннісних орієнтацій старшокласників, встановлення їх взаємозв'язку з мотивацією навчання.

Реалізація цієї мети зумовила постановку і вирішення таких взаємопов'язаних завдань дослідження:

- сформулювати поняття про цінність як складову психологічного розвитку індивіда;
- ознайомитися з науковими джерелами, що вивчають проблему ціннісних орієнтацій старшокласників;
- провести емпіричне дослідження процесу формування ціннісних орієнтацій старшокласників;
- з'ясувати роль ціннісних орієнтацій та потреб у структурі мотивації особистості.

Теоретико – методологічною основою дослідження виступають, передусім, класичні методологічні підходи, які застосовуються для аналізу проблем становлення молоді, філософські праці, присвячені проблемі людини,

її становлення як особистості, формуванню світогляду, моральних якостей, загальної культури.

Методи дослідження:

1. Методика визначення ціннісних орієнтацій М.Рокича.
2. Методика вивчення мотивації навчальної діяльності Г.Н.Казанцевої.
3. Методика вивчення мотивів навчальної діяльності старшокласників (О.О.Реан, В.О.Ягудін).

Дослідження проводилось на базі Мукачівської ЗОШ I – III ступенів № 20 імені О.Духновича. У дослідження брало участь 46 учнів 10 – 11 класів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розумінні ціннісних спрямувань підростаючого покоління, в можливостях використати знання про цінності та мотиви навчальної діяльності школярів у більш оптимальному плануванні навчально – виховного процесу в загальноосвітній школі.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз проблеми та власні емпіричні дослідження показали, що, що проблема ціннісних орієнтацій молоді є традиційною у психології, філософії й одночасно, новою й актуальною, особливо для трансформаційних суспільств, які характеризуються змінною динамікою розвитку, руйнацією усталених, пошуком та утвердженням новітніх світоглядно-ціннісних пріоритетів.

Доведено, що поняття «цінності», зберігаючи традиційно визначений філософсько – світоглядний зміст, в трансформаційному суспільстві одночасно доповнюється новими характеристиками, обумовленими своєрідним духом епохи, логікою перемін, які дозволяють говорити про «нову парадигму цінностей», що утверджується у цьому суспільстві.

Ціннісні орієнтації лежать в основі світогляду людини, її моральних, політичних, естетичних переконань і смаків, визначають її поведінку. Вони є важливим елементом внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда, усією сукупністю його переживань. Сформовані ціннісні орієнтації - це свого роду «вісь» свідомості, яка забезпечує усталеність людини і проявляється у певному типі її поведінки, в інтересах, потребах, переконаннях.

Разом з тим чіткої орієнтації у життєвих цінностях переважна більшість молоді поки що немає. Зокрема, відчувається дискомфорт між перспективою обраної професії, суспільними «запитами» на неї, вірніше відсутністю таких запитів з одного боку, і своїми нахилами, здібностями, уявленнями тощо – з іншого. Ускладнює ситуацію вибору цінностей для сучасної молоді наявність атмосфери руйнування усталеної системи ідеалів, відчуттів, орієнтацій і необхідності залучатися до нової системи світоглядних, етичних, політичних цінностей. Були отримані емпіричні дані, які доводять, що цінності - ідеали пов'язані з певними формами і способами поведінки, а також показують, що формуванню цих цінностей сприяють певні особистісні якості, хоча зв'язок

особистісних якостей та цінностей має багатоплановий характер. Так, одна і та ж якість пов'язана з різними цінностями, а останні одночасно з декількома способами поведінки.

В процесі дослідження було встановлено, що цінності – ідеали можуть реалізуватися різними способами: через поведінку, пов'язану із реалізацією даної цінності. Так, прагнення до високого статусу «вимагає» поведінки, спрямованої на досягнення цього статусу, а прагнення до краси і пошуку прекрасного тісно пов'язане з естетичною діяльністю; через поведінку, спрямовану на реалізацію інших цінностей (наприклад, цінність матеріального достатку проявляється в поведінці «гурмана» та відсутністю гуманізму, допомоги іншим; цінність спілкування – в пізнавальній активності). Цінності – ідеали можуть бути взагалі не реалізовані в поведінці, що може бути причиною особистісного конфлікту. Так, цінність задоволення насущних потреб не співвідноситься з жодним із способів поведінки.

Необхідно відмітити, що конкретні прояви цінностей в поведінці людини залежать від особливостей всієї сукупності значущих цінностей, тобто цілісної структури цінностей даної особистості.

Нами була досліджена сфера ціннісного буття особистості, проаналізовані та узагальнені результати діагностики системи ціннісних орієнтацій школярів раннього юнацького віку, показана динаміка ціннісних орієнтацій шкільної молоді.

Провідними термінальними цінностями у старшокласників виступають конкретні, індивідуалістські цінності: цінності самоствердження, прагнення забезпечити собі матеріальну незалежність як джерело життєвої стабільності. В забезпеченні реалізації смисложиттєвих і індивідуалістських потреб домінують вольові цінності – засоби.

Термінальні цінності більш консервативні за своїм місцем в ієрархічній структурі цінностей особистості, ніж інструментальні. Провідні позиції в ієрархічній структурі займають цінності, які характеризують єдність компонентів особистого щастя.

У старшокласників можна відмітити поєднання внутрішнього регулятора поведінки цінності «самоконтроль» з конформістськими цінностями «акуратність» та особистісної саморегуляції «освіченість».

В процесі зростання змінюються склад і характер ієрархічної структури цінностей та зміст їх внутрішніх взаємозв'язків. Старшокласники поєднують традиційні цінності-засоби з цінностями особистісної самореалізації.

Отже, в процесі соціалізації юнаків та дівчат відбувається зменшення близькості ціннісних ієрархій за термінальними цінностями та збільшення за інструментальними.

Удосконалення навчально – виховного процесу в школі з урахуванням специфіки формування і динаміки ціннісних орієнтацій школярів раннього юнацького віку дасть можливість не тільки підготувати молодь до майбутньої професійної діяльності в нових умовах, але й допоможе уникнути тих деформацій в розвитку особистості, які сьогодні мають місце серед молоді.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>